

Uforpliktende om humaniora i den bredere forskningspolitikken

Den nye humaniorameldingen blir positivt vurdert i denne kommentaren. Meldingen er ifølge forfatteren godt skrevet og gir gode beskrivelser av fagenes situasjon og utfordringer. Men den mangler konkrete tiltak, og balansen mellom autonomi og styring er problematisk.

VIDAR ENEBAKK,
sekretariatsleder for Den nasjonale
forskningsetiske komité for humaniora
og samfunnsvitenskap (NESH)
Vidar.Enebakk@etikkom.no

Humaniorautredningen er ganske imponerende. Den gir en god framstilling av behovet for humanistisk kunnskap i samfunnet, ikke bare i universitets- og høyskolesektoren (UH), men også i arkiv, bibliotek og museer (ABM), i kulturminneforvaltningen, i arbeidslivet og skolen samt i møte med store teknologiskifter og samfunnsutfordringer. Meldingen viser god innsikt i de humanistiske fagenes egenart, og den er skrevet på en måte som virker gjenkjennelig for mange humanister.

Analysen bygger på en forståelse av humaniora som «grunnmuren i kultur, historie og debatten i det offentlige rom» (s. 5), og meldingen vektlegger betydningen av språk, sammenhenger og samfunnsdiagnoser. Meldingen er den mest ambisiøse behandlingen av humaniora i forskningspolitisk forstand siden midten av 1980-åra, da Lars Roar Langslet la grunnlaget for at kulturforskning (KULT) ble et nasjonalt hovedinnsatsområde i forskningspolitikken.

Meldingen uttrykker hva regjeringen «vil» og «forventer». Her er det få konkrete tiltak og lite friske midler. Fokuset er snarere på politiske virkemidler. Og forventningene er spesielt rettet mot Norges forskningsråd, som i større grad må legge til rette for humanistisk forskning i de store tematiske satsingsområdene. Her spiller Forskningsrådet allerede en viktig rolle, blant annet gjennom satsingen på SAMKUL, og den politiske styringen går *langt* i retning av mer «utfordringsdrevet og handlingsrettet humanistisk forskning» (s. 86). Dette er selvsagt viktig og legitimt i programforskningen, men jeg savner en tilsva-

rende prioritering av Forskningsrådets FRIHUMSAM som en nasjonal konkurransearena for fri humanistisk forskning. Jeg synes dessuten meldingen går *for langt* i politisk styring ved å legge tilsvarende føringer på de selvstendige institusjonene, som forventes å balansere autonomi og frihet mot samfunnets behov for relevant kunnskap (s. 9, 70). Det virker som om regjeringen både vil anerkjenne humanioras egenart og samtidig insistere på at all humanistisk forskning skal være relevant med hensyn til å løse store samfunnsutfordringer.

Her går det en grense mellom styring og autonomi – mellom «nødvendighetens frihet» og «frihetens nødvendighet» – og her mister meldingen balansen. Jeg etterlyser en mer differensiert tilnærming til virkemiddelapparatet, hvor avveiningen mellom autonomi og styring balanseres ulikt i forskjellige sammenhenger. Og jeg mener meldingen kunne gått *lenger* i å konkretisere hvordan arbeidet skal følges opp, ikke bare av Forskningsrådet eller institusjonene, men i politisk forstand. Spørsmålet er derfor hvordan meldingen blir fulgt opp i praksis. Og det er ikke bare institusjonenes oppgave, men også et politisk ansvar.

Ett eksempel er forbindelsen til regjeringens Meld. St. 7 (2014-2015) *Langtidsplan for forskning og høyere utdanning*. På den ene siden anerkjenner humaniorameldingen kritikken fra fagmiljøene om at

langtidsplanen i liten grad ivaretar humanistiske prioriteringer og perspektiver (s. 8). På den andre siden konkluderes det med at «politikken på sikt vil føre til en vridning av ressursbruken i humanistisk forskning og utdanning» i retning av prioriteringene i langtidsplanen (s. 113). Spørsmålet blir da hvorvidt regjeringen i den kommende revisjonen av langtidsplanen faktisk følger opp forpliktelsene om å tydeliggjøre humanioras rolle som «selvstendig kunnskapsleverandør» innenfor de prioriterte områdene. Humaniorameldingen er et skritt på veien, men det er langt igjen når det gjelder perspektivmeldingen.

Et annet eksempel er forbindelsen til Meld. St. 16 (2016–2017) *Kultur for kvalitet i høyere utdanning*, som skisserer relevante kompetanser for å møte fremtidens utfordringer. Flere av disse generiske ferdighetene som etisk refleksjon, kritisk tenkning, samfunnsbevissthet og kommunikasjon er direkte knyttet til universitetenes klassiske dannelsesidealer, forankret i humanistiske fagmiljøer. Hvordan vil regjeringen fremme denne forbindelsen i praksis? Humaniorameldingen er for eksempel befriende selvkritisk i analysen av kvalitetsreformens begrensninger av studentenes valgfrihet på tvers av fakulteter. Institusjonene oppfordres derfor til å utvikle studieprogrammer der humaniora kan kombineres med andre fagområder (s. 28). Her ligger det sikkert et stort potensiale,

“meldingen går *for langt* i politisk styring ved å legge tilsvarende føringer på de selvstendige institusjonene, som forventes å balansere autonomi og frihet mot samfunnets behov for relevant kunnskap”

“Det som er fraværende i meldingen, er en mer forpliktende forankring av humaniora i den bredere forskningspolitikken – ikke bare i Forskningsrådet eller i langtidsplanen, men også i sektorforskningspolitikken”

ikke minst med tanke på etter- og videreutdanning, men problemene med kvalitetsreformen må løses politisk. Derfor kreves det også politisk vilje for å sikre at humaniora får en bredere forankring i høyere utdanning på tvers av fakulteter og fagområder.

Det som er fraværende i meldingen, er en mer forpliktende forankring av humaniora i den bredere forskningspolitikken – ikke bare i Forskningsrådet eller i langtidsplanen, men også i sektorforskningspolitikken. Gitt at den reviderte langtidsplanen i større grad skal ivareta humanistiske perspektiver og prioriteringer, må også de forskningsfinansierende departementene og direktoratene videreutvikle sin bestillerkompetanse for å ivareta denne oppgaven. I praksis betyr det at Kunnskapsdepartementet i større grad må ivareta sitt sektorovergripende ansvar for

forskning, som i dag i stor grad preges av Finansdepartementet gjennom perspektivmeldingen og Produktivitetskommisjonen. Det er avgjørende at humanioramel-lingen også forankres i FoU-avdelingene i alle de andre departementene.

“Teori må omsettes i praksis, tiltak må følges opp med midler, og dette krever prioriteringer og politiske kompromisser”

I denne sammenheng er et av premisene for meldingen ganske misvisende. Flere steder gjentas det at det ikke «er blitt stilt tydelige nok forventninger til humaniora» (s. 8, 69). Det er ikke sant, og den ovennevnte satsingen til Langslet med KULT i 1980-åra er det beste ek-

sempelet på at politikere også tidligere har villet mye med humaniora. Et poeng her er at forventningene har endret seg over tid: Den gang var mer av humanioras samfunnsrelevans knyttet til formidling og utdanning. Nå handler det mest om at forskningen skal være samfunnsrelevant. Et annet poeng er at ambisjoner og politisk vilje ikke er nok: Teori må omsettes i praksis, tiltak må følges opp med midler, og dette krever prioriteringer og politiske kompromisser. Dessverre er det nettopp her det har sviaket i tidligere satsinger på humaniora: Politikerne og de forskningsfinansierende institusjonene har ikke fulgt opp i den bredere

forskningspolitikken, som følgelig har vært lite egnet til å fremme humanistisk forskning. Først med den reviderte langtidsplanen i 2018 får vi se om regjeringen lykkes med sine ambisjoner om å styrke humaniora i Norge – ikke bare på papiret, men i praksis.

Humaniorameldingen

Regjeringen la i mars i år fram Meld. St. 25 (2016-2017) *Humaniora i Norge*. Det er aller første gang humanioras situasjon og utfordringer er tema for en egen melding til Stortinget. Utgangspunktet for meldingen er blant annet at de humanistiske fagene har et underutnyttet potensial for å bidra til å forstå og løse «vår tids store utfordringer», at kandidater med humanistisk utdanning har større utfordringer på arbeidsmarkedet enn kandidater fra andre fagområder og at det nasjonalt er knyttet særlige utfordringer til å opprettholde studietilbudet i en del humaniorafag. Meldingen er blant annet spesielt opptatt av at fagenes stilling i skolen blir styrket, og at rekrutteringen til studier i fremmedspråk forbedres. Regjeringen formulerer til dels sin politikk som forventninger til andre berørte aktører om å ta ansvar for og intensi-

vere arbeidet med å finne løsninger i tråd med meldingens beskrivelse av problemer og behov. I tillegg vil regjeringen selv iverksette et antall tiltak som i en del tilfeller er de samme som de som ble lagt fram i den tidligere kvalitetsmeldingen (Meld. St. 16 (2016-2017) *Kultur for kvalitet i høyere utdanning*, se *Forskningspolitikk nr. 1*, 2017). For å mobilisere humaniorafagene til i større grad å bidra til kunnskap om de store samfunnsutfordringene vil regjeringen tydeliggjøre humanioras rolle som selvstendig kunnskapsleverandør innenfor de prioriterte temaområdene i Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning. Norges forskningsråd bes om å utvikle relevante virkemidler rettet mot humaniorafagene og trappe opp innsatsen for å mobilisere disse fagene til utfordringsdrevet og handlingsrettet forskning.

